

МАКАРЕНКО Є. І.,
кандидат юридичних наук, професор
(Дніпропетровський гуманітарний
університет)

УДК 343.985.5

ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ: ВИМОГИ ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ ТА ЄВРОСТАНДАРТИ

У цій статті на підставі узагальнення законодавства, теоретичного та емпіричного матеріалу автор здійснює аналіз минулого та сучасного стану інституту затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, а головне – його відповідності сучасним вимогам норм європейських конвенцій, міжнародних і міждержавних договорів (угод) із питань кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальний процес, підозрюваний, затримання, захід забезпечення кримінального провадження, запобіжний захід, слідча (розшукова) дія.

В этой статье на основе обобщения законодательства, теоретического и эмпирического материала автор анализирует прошлое и современное состояние института задержания подозреваемого в совершении преступления, а главное – его соответствия современным требованиям норм европейских конвенций, международных и межгосударственных договоров (соглашений) по вопросам уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: уголовный процесс, подозреваемый, задержание, мера обеспечения уголовного производства, мера пресечения, следственное (розыскное) действие.

In this article, based on a summary of the legislation, theoretical and empirical material, the author analyzes the past history and current status of the Institute for detaining suspects in the crime, and most importantly – it meets the requirements of modern European conventions, international and inter-state agreements (contracts) on the criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, suspect detention measure to ensure criminal proceedings, preventive measure of investigation (search) action.

Вступ. Кримінально-процесуальний інститут «затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення» регулює складні процеси правовідносин, що виникають між людиною, суспільством, державою і навіть світовим співтовариством. Цілком природно, що в разі неоднозначності або повної відсутності в новому Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) [6] тлумачення необхідних теоретично і практично важливих питань процесуальної регламентації затримання ступінь досконалості цього інституту потребує наукового переосмислення через призму вимог відповідних міжнародних інституцій. До того ж, у ч. 4-5 ст. 9 КПК (Законність) чітко наголошується: «У разі якщо норми цього Кодексу суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини».

Затриманню осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, присвячено чимало наукових праць [7], однак їх переважна більшість вийшла друком до 2012 р. – року ухвалення Парламентом нового КПК України, тому в жодній із них не ставилося за мету розв'язання існуючої дилеми щодо «затримання підозрюваних».

Постановка завдання. Задум цієї статті – піддати критичному аналізу відповідні зміни як в українському законодавстві, так і в слідчо-судовій практиці його застосування впродовж останніх років. Ставлячи це собі як завдання, автор статті прагне скоригувати погляди щодо сутності та місця «інституту затримання підозрюваного» в системі заходів кримінально-процесуального примусу; оцінити, наскільки зміни в законодавстві 2001 і 2012 років позначилися на практиці затримання злочинців і наскільки останні відповідають стандартам, встановленим міжнародними інституціями в їхніх зауваженнях і рекомендаціях, адресованих уряду України. Зрештою, зіставлення національного законодавства з міжнародними стандартами затримання та поводження з затриманими дасть наочну картину наших успіхів і прорахунків.

Результати дослідження. Європейська Конвенція з прав людини (1950 р.), ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. [1], гарантує кожній людині право на «свободу» та «особисту безпеку». Ніхто не може бути затриманий або триматися під вартою (заарештованим) інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом, з урахуванням відповідної практики Європейського суду з прав людини. *«Законним, – зазначається в підпункті «с» п. 1 ст. 5 Конвенції, – вважається затримання або арешт особи, здійснені з метою її передачі компетентним органам за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні правопорушення, або коли це обґрунтовано вважається необхідним для запобігання вчинення нею правопорушення, або втечі після його вчинення».* Інакше кажучи, відповідно до положень ст. 5(1)с Конвенції «затримання» застосовується тільки тоді, коли особа застигнута під час вчинення кримінального правопорушення, і є законним, лише коли воно здійснюється для досягнення вищевказаної мети. Відтак затримання особи, здійснене всупереч положенням, визначеним Конвенцією, автоматично має визнаватися незаконним.

На перший погляд наведені вимоги Європейської Конвенції (хоча й не зовсім адекватно) знайшли свій відбиток у Конституції України 1996 р. [2], ст. 29 якої проголосила, що *«для будь-якого позбавлення волі людини обов'язковим є наявність вмотивованого рішення суду».* При цьому, допускаючи як виключення з загального правила затримання людини без відповідного рішення суду, ч. 3 цієї ж статті передбачає, що *«у разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом 72 годин має бути перевірена судом».*

Як видно, в Основному законі України йдеться про «тримання особи під вартою» (арешт), а не про її «фізичне затримання», що зазвичай уживається в ситуаціях нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити. Тому більш докладну регламентацію питання затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, отримали в Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р., в ч. 2 ст. 207 якого наголошується, що *«кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу...: 1) під час вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні».* При цьому кожен, хто не є службовою особою, якій законом надано право здійснювати затримання, затримав правопорушника в порядку, передбаченому ч. 2 ст. 207 КПК, зобов'язаний негайно доставити його до уповноваженої службової особи або невідкладно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

В разі ж, якщо затримання правопорушника здійснюється уповноваженою службовою особою, то вона має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, пі-

дозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин (ч. 1 ст. 208 КПК).

Отже, вперше у вітчизняній юриспруденції законодавець визнає правомірним як затримання й доставляння до правоохоронного органу особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, здійснене громадянами в порядку ч. 2-3 ст. 207 КПК (в країнах Заходу відоме як «громадянський арешт»), так і затримання підозрюваного на підставі ч. 1 ст. 208 КПК уповноваженою службовою особою МВС, СБУ або іншого правоохоронного органу. Крім того, «кожен, хто здійснив законне затримання особи в порядку, передбаченому статтями 207-208 КПК, може тимчасово вилучити її майно, яке разом із доставленою затриманою особою він зобов'язаний передати слідчому, факт якого засвідчується протоколом» (ч. 1 ст. 168 КПК).

Начебто зрозуміло, але не все так просто. Дійсно, запровадження у вітчизняний КПК змін до «інституту затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення», зокрема передбачення громадянського арешту, видалення з кола законних підстав затримання тих, що не наближені до ситуації нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити, як того вимагає ч. 3 ст. 29 Конституції України; чітке визначення поняття «підозрюваного» – особи, якій у порядку, передбаченому ст. ст. 276-279 КПК, повідомлено про підозру, або особи, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 42), а також те, що особа вважається затриманою не з моменту складання протоколу затримання, а з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК), безперечно, ми розцінюємо як позитивні правові явища. Проте вкрай дивує та обставина, що у новому Кримінально-процесуальному законі України фактично йдеться про три види процесуальних дій, що мають спільну назву – «затримання особи». Зокрема, «затримання особи» вважається водночас і заходом забезпечення дієвості кримінального провадження (п. 8 ч. 2 ст. 131), і тимчасовим запобіжним заходом, що застосовуються слідчим суддею стосовно підозрюваної особи під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 176), і процесуальною дією, факт і результати якої обов'язково фіксуються у відповідному протоколі, що є притаманним гласним і негласним слідчим (розшуковим) діям (ч. 1 ст. 104, ч. 5 ст. 208 і ч. 6 ст. 223). Безумовно, подібне неоднозначне тлумачення поняття «затримання особи» в чинному КПК України скоріше збиває з пантелику, аніж вносить ясність.

Здається, що усі розбіжності в поглядах на суть «затримання» передусім зумовлені тим, що ані «Етимологічний словник української мови», ані «Глумачний словник» не містять давно і широко вживаних у законодавстві й на практиці термінів «затримання», «затримувати», «затриманий»¹ (похідних від рос. «задержание»). Більш того, виявляється, що інститут затримання підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень регламентується не лише КПК, а й деякими іншими законами України («Про міліцію», «Про ОРД», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю») і навіть підзаконними нормативними актами, як-то: «Тимчасовим положенням про організацію служби спеціальних моторизованих військових частин міліції, військових частин спеціального призначення та підрозділів оперативного призначення внутрішніх військ МВС України», затвердженим наказом МВС України від 05.07.2005 р. № 521; наказом МВС України від 28.04.2009 року № 181 «Про організацію діяльності

¹ Див.: Етимологічний словник української мови : в 7-ми томах. – Т. 2. – С. 242, 296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnuk.htm.

чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань»; «Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», затвердженою наказом МВС України від 14.09.2012 р. № 700; спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України і Міністерства юстиції України від 26.03.2013 р. № 289/540/5 «Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження» та ін.

Наприклад, ст. 11 Закону України «Про міліцію» уповноважує: «Міліції для виконання покладених на неї обов'язків надається право: ... 5) затримувати і тримати в спеціально відведених для цього приміщеннях ... осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, які переходять від дізнання, слідства чи суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання, – на строки і в порядку, передбачених законом...» [3, ст. 11]. Аналогічних дій прямо вимагає Закон України «Про внутрішні війська МВС України», яким у числі основних завдань підрозділів ВВ передбачено саме «переслідування і затримання заарештованих і засуджених осіб, які втекли з-під варти» [4, ст. 2]. При цьому кожний правоохоронець пам'ятає про властивий «затриманню» організаційно-тактичний, часом небезпечний характер, а саме: володієш тактичними прийомами затримання злочинця в тій чи іншій ситуації – затримаєш його, а ні, так він втече, а то ще гірше – завдасть тобі тілесних ушкоджень². Зрозуміло й те, що в разі втечі і переховування зловмисника розпочате правоохоронним органом кримінальне провадження фактично втратить свою судову перспективу.

Отже, існує реальна правова проблема: з одного боку, кримінально-процесуальна доктрина застосування до особи будь-яких примусових заходів, зокрема її затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можливе лише на підставі ухвали слідчого судді, яка може бути винесена лише у зв'язку з відкритим кримінальним провадженням (ч. 1 ст. 132, ч. 4 ст. 176 КПК), а з іншого, – в практичній діяльності щодня трапляються непоодинокі випадки, які диктують необхідність затримання підозрюваної особи в той момент, коли стосовно неї ще не відкрите кримінальне провадження. Нагадаємо, що відповідно до ч. 2 ст. 207 і ч. 1 ст. 208 КПК України невідкладність затримання підозрюваного часто зумовлюється такими підставами, коли особа застигнута в момент вчинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення, або безпосередньо після цього, в тому числі внаслідок безперервного переслідування правопорушника, який не встиг сховатися й не випадав із поля зору особи, яка його переслідувала, або очевидець, у тому числі потерпілий чи сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Як видно, зазначені підстави є виключно ситуаціями безпосереднього виявлення очевидцями ознак кримінального правопорушення, які помітно домінують у вітчизняній статистиці затримань правопорушників. Не випадково законодавець (ст. 38 КК і ст. 207 КПК України) розцінює дії громадян, спрямовані на затримання підозрюваного у вчиненні злочину та доставлення його відповідним органам влади цілком законним затриманням, звісно, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для

² Доречі, за 23 роки незалежності в Україні під час виконання службових обов'язків по затриманню злочинців 1016 працівників міліції загинули і 7536 – отримали поранення. Див.: Тижневик МВС України «Іменем закону» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archive.imzak.org.ua/index.php/232/m1250843754/> ; «Їх подвиг завжди буде для нас прикладом відваги, мужності і героїзму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/donetsk/uk/publish/printable/article/101718>.

затримання правопорушника [5]. Тому, якщо керуватися виключно тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, як того вимагає ст. 2 КПК, то не варто на весь світ галасувати з того приводу, що переважна більшість кримінально-процесуальних затримань в Україні є незаконною [8]. Дійсно, статистика є такою, що затримання без ордеру суду фактично стало правилом, а затримання за ордером суду – виключенням, хоча ст. 29 Конституції України декларує зворотнє.

Тут варто навести цікаве, на наш погляд, спостереження. Якщо у визначенні радянської доби «затримання» вважалося невідкладною початковою слідчою дією, завершальним елементом якої було складання протоколу затримання підозрюваного та взяття затриманого під варту в якості запобіжного заходу, то в сучасному визначенні «затримання» тлумачиться як самостійний тимчасовий запобіжний захід. У цьому ми бачимо принципову відмінність визначень, що свідчить про зміну в теорії кримінального процесу уявлень щодо затримання підозрюваного. При цьому нове визначення затримання, на нашу думку, є оманливим результатом втрати законодавцем знань щодо вихідного значення кримінально-процесуального інституту затримання підозрюваного.

Тож можна стверджувати, що безпосередньо затримання підозрюваного не повинне ставитися КПК України у залежність від відкриття стосовно нього кримінального провадження. Правомірність затримання має цілком залежати від того, чи існує обґрунтована підозра у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також від наявності ризиків, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний схильний позбутися (спотворити або знищити) очевидні ознаки своєї причетності до злочину, сховатися від органів досудового розслідування або в інший спосіб ухилитися від кримінальної відповідальності. Інакше кажучи, затримання підозрюваного та його доставлення до органу досудового розслідування в ситуаціях нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити має бути правомірним і до моменту внесення відомостей до ЄРДР про відкриття кримінального провадження.

Цей висновок ґрунтується на аналізі ст. 42 КПК України, згідно з якою особа стає підозрюваним не з моменту оголошення їй протоколу затримання, а з моменту її фактичного затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення та повідомлення особи про підозру, як того вимагають ст. ст. 276-278 КПК. А це, у свою чергу, означає, що саме з цього моменту (а не з моменту оголошення підозрюваній особі протоколу затримання, як це було за часів дії КПК України 1960 р.) кримінально-процесуальне затримання підозрюваного можна розцінювати закінченим. У випадку ігнорування цього положення Закону всі подальші дії правоохоронців – перевірка документів особи, вдягання наручників, особистий обшук, доставлення до правоохоронного органу та ін. – можуть бути визнані безпідставними і протиправними, якщо підозрюваному ще на етапі фізичного затримання не будуть повідомлені підстави затримання та оголошені так звані «попередження Міранди», що втілюють у собі конституційні гарантії забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі. Саме так прийнято поводитися з особою, затриманою за підозрою у вчиненні злочину в країнах з незаплямленою репутацією правової держави.

На жаль, ці та інші аспекти новітньої правової думки щодо «затримання» в Україні поки що залишаються недослідженими і невисвітленими належним чином, тому тим, хто вирішив переосмислити надбання кримінально-процесуальної науки в сучасних умовах, доцільно звернутися насамперед до витоків теорії тлумачення норм права. Приміром, у теорії кримінального (матеріального) права під «затриманням особи», підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, розуміють правомірні дії з її фізичного захоплення з метою позбавлення можливості подальшого вчинення протиправних дій, у тому числі спрямованих на зникнення з місця події, а також доставлення правопорушника до органу досудового розслідування³. Таке розуміння поняття «затримання», на

наш погляд, є логічним і адекватним реальній ситуації на практиці, ніж його тлумачення кримінально-процесуальним законом (ч. 2 ст. 176 КПК) і окремими вченими як тимчасового запобіжного заходу, що полягає у триманні підозрюваного в умовах ізоляції від суспільства шляхом поміщення в ІТТ [9]. Даруйте, але ж тримання правопорушника під вартою аж ніяк не може передувати його фактичному затриманню, а навпаки, є його завершальною стадією, а іноді може й не обиратися. Тобто затримання може завершитися обранням щодо підозрюваного одного з таких запобіжних заходів: особистого зобов'язання, застави, домашнього арешту та ін. До того ж, підозрюваного сьогодні ніхто не помістить в ІТТ без протоколу затримання, який може складатися лише після відкриття кримінального провадження [10].

Враховуючи очевидний факт абсолютно відмінного тлумачення законодавцем «затримання особи» у відповідних нормах КК та КПК України, на жаль, ми змушені констатувати наявність колізії матеріального та процесуального законів. Щоправда, оскільки більшість науковців визнають первинність матеріальних кримінально-правових відносин і похідність (підпорядкованість) кримінально-процесуальних, то в разі, коли мають місце колізії, останні повинні вирішуватися на користь норм матеріального права. Приміром, В.П. Божьев і Є.О. Фролов із цього приводу слушно наголошують: «Кримінальний процес, як і кримінально-процесуальне право, детермінований кримінальним матеріальним правом» [11, с. 89]. Поділяючи цю думку, вважаємо, що саме норми матеріального права мають впливати як на формування кримінально-процесуальної політики в державі, так і на свідомість правозастосовувачів.

Отже, для досягнення адекватного тлумачення змісту норми права суб'єктами правозастосовної діяльності необхідно виходити з того, що «кримінально-процесуальне затримання підозрюваного» є самостійною процесуальною дією, що проводиться для запобігання кримінальному правопорушенню та закріплення його слідів і полягає у фактичному (фізичному) захопленні особи в момент вчинення нею дій, що містять ознаки кримінального правопорушення, спрямовані на знищення доказів причетності до нього або на зникнення з місця події, а також негайному повідомленні цій особі про підозру та доставлянні її до органу досудового розслідування для остаточного оформлення протоколу затримання та особистого обшуку підозрюваного. При цьому, оскільки згідно з п. 3 ст. 5 Європейської Конвенції лише наявність обґрунтованої підозри не є підставою для позбавлення свободи особи, то затримання може вживатися лише за наявності умови, підстави і мотиву, передбачених Законом. З огляду на це, викладені в ст. 207-208 КПК підстави затримання, на наш погляд, варто розглядати лише як підстави для захоплення та доставлення підозрюваного до органу досудового розслідування з метою з'ясування обставин затримання або як підстави проведення процесуальної дії «затримання з поличним», спрямованої на закріплення слідів кримінального правопорушення та викриття особи, яка його вчинила, або забезпечення її участі в інших слідчих (розшукових) діях. І навпаки, викладені в КПК підстави є недостатніми для ухвалення рішення про тримання підозрюваного в ІТТ.

З огляду на це ст. 207 КПК України (законне затримання) доцільно було б викласти у наступній редакції:

«Ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

Затримання може бути здійснено як до відкриття кримінального провадження, так і після цього. В останньому випадку затримання є правомірним лише за ухвалою слідчого судді (суду).

³Ч. 1 ст. 38 КК України встановлює: «Не визнаються злочинними дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила злочин, і доставлення її відповідним органам влади, якщо при цьому не було допущено перевищення заходів, необхідних для затримання такої особи».

Співробітник міліції чи іншого правоохоронного органу, а також будь-яка дієздатна особа вправі затримати і доставити до компетентного органу особу, яка підозрюється ним у вчиненні кримінального правопорушення, в разі:

- 1) безпосереднього вчинення або замаху на вчинення нею кримінального правопорушення;
- 2) після вчинення кримінального правопорушення або під час безперервного переслідування особи, підозрюваної у його вчиненні, яка здійснила втечу.

Кожен, хто не є уповноваженою службовою особою (особою, якій законом надано право здійснювати затримання), затримав підозрювану особу в порядку, передбаченому частиною третьою цієї статті, зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. Крім того, згідно зі статтею 168 цього Кодексу кожен, хто здійснив законне затримання особи, може тимчасово вилучити у неї майно, що становить небезпеку або має доказове значення, яке він зобов'язаний передати слідчому, що обов'язково засвідчується складанням відповідного протоколу».

Таким чином, оскільки фактичне затримання зазвичай проводить не слідчий, а інші уповноважені службові особи правоохоронних органів або окремі громадяни, то, зрозуміло, в цей період ні про яке відкриття кримінального провадження поки що не може йти мова. Слідчому (згідно відповідного доручення начальника слідчого відділу) ще тільки належить розглянути подані йому матеріали, на підставі яких упродовж 24 годин вирішити питання про відкриття з цього приводу кримінального провадження, складання відповідного протоколу затримання (ч. 5 ст. 208 КПК), а також негайне письмове повідомлення прокурору та затриманій особі про підозру (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК).

Висновки. Таким чином, здійснення фізичного затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, та доставляння її до органу досудового розслідування є цілком правомірним і до внесення відомостей до ЄРДР про відкриття кримінального провадження. Проте складання протоколу затримання підозрюваного має здійснюватися виключно в межах кримінального провадження. Приміром, за КПК Російської Федерації питання щодо порушення кримінальної справи з приводу доставленої особи має бути вирішено слідчим у 3-годинний термін, відведений законодавцем для складання протоколу затримання.

Точне і недвозначне термінологічне позначення, правильне використання понять, які за своїм змістом і об'ємом відповідали б суті та колу дій, що позначаються ними, дозволить уникнути наявного різночитання закону, правильніше й ефективніше його застосовувати. Неважко помітити, що правильне розв'язання даного питання має пряме відношення до забезпечення законних прав і інтересів громадян, зміцнення законності та правопорядку в Україні.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці пропозицій з удосконалення інституту затримання підозрюваного.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав і основних свобод людини (прийнята 04.11.1950 р. і ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р.) // Офіційний вісник України від 1998. – № 13 / від 2006. – № 32. – С. 270.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996.
3. Про міліцію : Закон України № 565-ХІІ від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 11.
4. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : Закон України № 2235-ХІІ від 26.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 397.

5. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 р. – К., 2001.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI, введений у дію з 20.11.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88. (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 746-VII від 21.02.2014 // ВВР. – 2014. – № 12. – Ст.188).
7. Див.: Бацько І.М. Кримінально-процесуальні аспекти затримання підозрюваного // Україна між минулим і майбутнім : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К. : Вид-во НАВС України, 2002. – С. 138–145 ; Білоусов О.І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України : монографія / О.І. Білоусов, С.М. Смоков. – Одеса, 2009. – 112 с. ; Бірюков В.П. Юридична природа затримання: постановка проблеми // Форум права. – 2010. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10bvprzpp.pdf> ; Борисов В.І., Глинська Н.В., Зеленецький В.С., Шило О.Г. Проблеми затримання та взяття під варту в процесі дізнання та досудового слідства в Україні. – Х. : Східно-регіон. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2005. – 352 с. ; Бущенко А.П. Проти катувань. Аналіз відповідності українського законодавства та практики стандартам й рекомендаціям Європейського Комітету запобігання катуванням та жорсткому поводженню // Права людини : спеціальний випуск інформаційно-аналітичного бюлетеня. – Харків, 2005. – № 38 (80). – 240 с. ; Карпов Н.С. Питання затримання обвинуваченого, який перебуває в розшуку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://2010_3/karpov.htm ; Короткий Н.Н. Задержание лица, подозреваемого в совершении преступлений. – К. : Изд-во МВД УССР, 1977 ; Малярова В.О. Тактико-криміналістичні та процесуальні основи пошуку та затримання злочинця : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Х. : Нац. ун-тет внутр. справ, 2005. – 20 с. ; Меживой В.П., Меживой О.В. Актуальні питання затримання осіб за новим КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d130106.html> ; Погорельський М.А. Затримання підозрюваного: проблеми обґрунтування рішення // Юридичний радник. – 2007. – № 6 (20). – С. 92–97 ; Сербін М.М. Затримання підозрюваного в кримінальному процесі: порівняльно-правовий аналіз // Право і суспільство. – 2008. – № 5. – С. 88–90 ; Тertyшник В.М. Задержание подозреваемого: содержание и процессуальная форма // Вопросы уголовного процесса и криминалистики – М. : ВНИИ МВД СССР, 1988 ; Черненко А.П. Кримінально-процесуальне затримання особи: слідча дія чи запобіжний захід? // Організаційно-правові питання реформування досудового слідства в Україні : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Донецьк, 13 грудня 2002 р.). – Донецьк : ДІВС, 2003. – С. 125–132 ; Чернова А.К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Одеса, 2009 ; Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі аспекти реформування інституту кримінально-процесуального затримання // Митна справа. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 112–116 та ін.
8. Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khp.org.index.php?id=1186146618> ; http://old.niss.gov.ua/book/Bila_kniga/R-1.pdf.
9. Див.: Черненко А.П. Вказ. праця. – С. 128 ; Білоусов О.І. Затримання підозрюваного як тимчасовий запобіжний захід у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Одеса, 2006 ; Чернова А.К. Затримання особи, підозрюваної в скоєнні злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Одеса : Одеський держ. ун-тет внутр. справ, 2009. – С. 11 ; Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі аспекти реформування інституту кримінально-процесуального затримання // Митна справа. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 112–116 та ін.
10. Цього вимагають : пункт 5.3.10 Наказу МВС України від 28.04.2009 р. № 181 «Про організацію діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, направленої на захист інтересів суспільства і держави від протиправних по-

сягань» / Из змінами і доповненнями від 19.10.2012 р. ; пункт 1.6 спільного наказу МВС України і Міністерства юстиції України від 26.03.2013 р. № 289/540/5 «Про заходи стосовно дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та при обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час кримінального провадження».

11. Божьев В.П., Фролов Е.А. Уголовно-правовые и процессуальные правоотношения // Советское государство и право. – 1974. – № 1. – С. 87–96.

САЧКО О. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 347

ДОСЛІДЧА ПЕРЕВІРКА ФАКТІВ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ТАКТИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті приділяється увага тактико-криміналістичним аспектам перевірки інформації про незаконний обіг наркотиків.

Ключові слова: тактична операція, тактична комбінація, тактична рекомендація, тактичний ризик, дослідча перевірка, незаконний обіг, наркотичні засоби.

В статье уделяется внимание тактико-криминалистическим аспектам проверки информации о незаконном обороте наркотиков.

Ключевые слова: тактическая операция, тактическая комбинация, тактическая рекомендация, тактический риск, следственная проверка, незаконный оборот, наркотические средства.

In the article paid attention to the tactical criminalistics aspects of verification of facts of illegal turn of drugs.

Key words: tactical reception, tactical combination, tactical recommendation, tactical decision, preliminary examination, trafficking, narcotic drugs.

Вступ. Будь-яка пізнавальна діяльність може бути успішною лише тоді, коли вибір пізнавальних дій відбувається відповідно до характеристик (особливостей) об'єкта пізнання, завдань дослідження, умов, в яких пізнання протікає [11, с. 316].

Іншими словами, особа, яка веде дослідчий процес, окрім знань про можливості сукупності дослідчих пізнавальних дій повинна володіти також знаннями про найбільш доцільні способи (прийоми) їх застосування з урахуванням стану дослідчого провадження в певний момент часу. Мова йде про те, що суб'єкт, який веде процес, повинен враховувати обстановку, в якій протікає процес доказування [2, с. 21].

Головною негативною рисою сучасного незаконного обігу наркотиків є те, що його характеризує високий професіоналізм та організованість, консолідація злочинно-

